

Cuprins

Cuvânt-înainte	7
Paul LĂZĂRESCU	15
Noutăți lexicale din domeniul profesiunilor	17
Maria ILIESCU	35
Datări tardive și antedatări ale termenilor recenți din română în DELR I, 2, A–B	37
Petru NEIESCU	53
„Recolta” lexicală din două zile ale anului 2018	55
Florica DIMITRESCU-NICULESCU	65
Profesorii	67
Alexandru NICULESCU	71
Elemente lexicale noi înregistrate în anul 2019	73
Valeria GUȚU ROMALO	95
Din nomenclatorul profesional feminin românesc actual (martie 2017 – martie 2018)	97
Grigore BRÂNCUȘ	139
Un îndemn lexicografic	141
Stela TOMA	153
Cuvinte din limba română veche absente din DELR, literele A–B	155
Viorica PAMFIL	171
Nume de ocupații masculine și feminine în <i>Palia de la Orăștie</i>	173

Fulvia CIOBANU	185
19 iulie 2019 – o zi extrem de „productivă” din perspectiva noutăților lexicale	187
Indice de nume	201
Indice de cuvinte	205

Cuvânt-înainte

În general, lingviștii și filologii din lumea întreagă s-au bucurat de o viață și de o activitate îndelungate: ei au lucrat la universități sau în institute specializate în lingvistică și au lăsat opere marcate de spiritul epocii lor, scrise până la apusul vieții. Se poate afirma, din fericire, și pentru specialiștii români în domeniu că, îndeobște, viața le-a fost îngăduitoare și au ajuns la vârste înaintate. Ne vom referi, în continuare, la acei lingviști și filologi care au ilustrat secolul al XX-lea și care, cei mai mulți, au fost profesorii și modelele generațiilor actuale de specialiști.

Având în vedere că în ultima perioadă speranța de viață a crescut considerabil, ne vom limita numai la categoria lingviștilor dispăruți la vârste venerabile, după ce au devenit octogenari și, unii, au lucrat până în ultimele lor zile, precum E. Coșeriu, Finuța Hasan, Maria Rădulescu, M. Seche, V. Șerban, dispăruți la 80 de ani; apoi D. Macrea, P. Miclău, Gh. Mihăilă, la 81 de ani; Gh. Bulgăr, Matilda Caragiu Marioțeanu, Em. Vasiliu, la 82 de ani; M. Gaster, Gh. Tohăneanu, la 83 de ani; C. Poghirc, Luiza Seche la 84 de ani; T. Papahagi, L. Onu, Flora Șuteu, T. Teaha, la 85 de ani; H. Tiktin, M. Sala, la 86 de ani; Pandele Olteanu, M. Zdrenghea, la 87 ani; Al. Ciorănescu, Al. Graur, Andrei Avram, la 88 de ani. Dintre lingviștii nonagenari amintim pe Tatiana Slama Cazacu, decedată la 90 de ani, apoi pe N. Ursu și pe S. Marcus, la 91 de ani (la numai un an după ce, în discursul ținut la Academia Română, cu prilejul sărbătorii sale la 90 de ani, prezentase, cu un optimism tineresc, o serie de proiecte prețioase programate pe ani de zile), pe Claudia Tudose, la 94 de ani, pe Al. Rosetti, Lucia Wald, la 95 de ani, pe G. Țepelea, la 96 de ani, pe Iorgu Iordan, la 98 de ani și pe G. Istrate, la 100 de ani.

În momentul de față, în anul 2019, există un număr de zece lingviști români în viață și, unii, chiar în activitate, care au depășit pragul nevăzut al vârstei de 90 de ani. Dintre aceștia, are 93 de ani Paul Lăzărescu (26 II 1926), 92 de ani au Maria (Hati) Iliescu (1 VI 1927) și Petru Neiescu (1 VIII 1927), 91 de ani au Florica Dimitrescu-Niculescu (4 IV 1928), Alexandru Niculescu (20 VIII 1928) și Valeria Guțu Romalo (25 X 1928), iar 90 de ani au împlinit în anul curent Gr. Brâncuș (20 III 1929), Stela Toma (5 V 1929), Viorica Pamfil (5 X 1929) ca și, cea mai tânără dintre noi, Fulvia Ciobanu (27 XII 1929). Tuturor acestora le aducem acum un binemeritat omagiu!

O notă deosebită merită doi dintre colegii de mai sus, care au avut o situație specială în raport cu ceilalți din generația nonagenarilor, în sensul că au lucrat cu sârg după ce au fost nevoiți să treacă prin neînchipuite greutăți: Paul Lăzărescu, decanul nostru de vârstă, a fost aruncat în două rânduri în închisorile comuniste, care i-au frânt viața încă din studenție. Și totuși, Paul Lăzărescu a găsit puterea să profeseze cu bune rezultate o disciplină minunată predată în facultate de mentorii lui, Al. Rosetti și B. Cazacu. De asemenea, Stela Toma, o personalitate de vază printre pușinii veritabili editori de texte vechi românești, din cauza „dosarului” său nu a putut să lucreze în specialitatea ei decât târziu la Institutul de Lingvistică, ajutată de profesorul J. Byck, care o apreciease ca studentă. Pentru ei, ca și pentru ocrotitorii lor, o reverență în plus!

În volumul *Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, 50 de ani de existență*, București, 1999, acad. Eugen Simion, pe atunci președinte al Academiei Române, în *Cuvântul-înainte* scria, la p. 12, cu empatie, despre marii noștri profesori: „Ei conduceau cercetarea științifică în institutele de specialitate ale Academiei Române... N-au avut nici ei, nici elevii lor, o istorie idilică”...

Cazul colegilor noștri Paul Lăzărescu și Stela Toma este unul dintre exemplele celor cu „o istorie non-idilică” și cu „dureri înăbușite”, din care, în gând cu un *idea l*, dar, și cu perseverență și cu încredere în forțele binelui, au reușit să iasă învingători!

Trebuie precizat că pentru alcătuirea listelor cu anii de *supra* am utilizat *Dicționarul de lingviști și filologi* de Jana Balacciu și Rodica

Chiriacescu, București, 1978, iar colegii Adriana Costăchescu, Iulia Mărgărit, Gh. Chivu și Nicolae Mocanu mi-au procurat o serie de alte date utile, pentru care le sunt adânc recunoscătoare. Rog să fiu iertată dacă am omis pe cineva. Dar așa ceva nu se explică decât prin lipsa mea de informații precise...

În lingvistica românească se poate identifica momentul în care a apărut modalitatea de a fi omagiat, printr-o carte, cineva care a fost – sau mai este – un adevărat profesionist în specialitatea respectivă. Cu alte cuvinte, de când a apărut la noi obiceiul de a sărbători printre-un volum științific un specialist, profitând de împrejurarea că împlinea o anumită vârstă? Dacă nu mă înșel, totul a început în toamna anului 1958, când admirabilul nostru profesor Iorgu Iordan depășea vârsta de 70 de ani. Nu știu exact cine a stat la baza acestei inițiative, dar se poate bănui că au fost lingviștii cu cea mai mare autoritate din acea perioadă, Alexandru Rosetti și Alexandru Graur. Aceștia ne-au făcut onoarea, celor ce lucram din anii 1949–1950 la Universitate sau la Institutul de Lingvistică, să ne invite din timp, cam cu un an înainte, să contribuim cu câte un articol, fiecare dintre noi fiind liber să-și aleagă o temă predilectă. Ne-a bucurat această solicitare și fiecare, indiferent de generația căreia îi aparținea, s-a străduit să predea câte un articol. S-a realizat astfel un volum impresionant. Îmi amintesc că mi-a fost tare ciudă că, având deja biletul de avion – pentru a merge la specializare în Polonia, la Cracovia, în cadrul singurei burse pe care am primit-o în viața mea – nu am putut participa la sărbătorirea profesorului nostru... Următorul volum omagial a fost dedicat celui alt eminent profesor, Alexandru Rosetti, creatorul unei adevărate Școli lingvistice, și astfel, încet-încet, s-a încetățenit obiceiul ca, la împlinirea unei vârste rotunde, să se onoreze astfel rodnică activitate a profesorilor noștri. Peste ani, a venit și timpul generațiilor mai tinere să beneficieze de astfel de volume omagiale, pentru care, uneori, se solicita și colaborarea unor specialiști din străinătate; acestea au devenit prețioase surse de idei, prestațiile în cauză ridicându-se la valoarea unor adevărate contribuții științifice...

Volumul de față are un caracter special, el dorind să aprecieze munca unei generații care a trecut de venerabila vârstă de 90 de ani. Toți cei zece nonagenari menționați *supra* au lucrat în cadrul universităților din

București și din Cluj sau la institutele de lingvistică din aceleași orașe, începând foarte de tineri, încă din anii 1949–1950, fie ca preparatori, fie ca cercetători, unii dintre ei în ambele posturi, pe care, fiecare, conform puterii sale de muncă, a încercat să le onoreze în condiții cât mai bune. La trecerea a aproximativ 70 de ani de la angajarea acelor tineri, bilanțul este bogat, nici unul dintre ei nedezamăgindu-și profesorii-modele.

Unii dintre noi am avut ocazia să ne specializăm și în străintate, de exemplu, Grigore Brâncuș a fost în Albania, unde a deprins și a studiat limba țării respective cu atâtea contingente cu a noastră, P. Neiescu a avut stagii de specializare în Macedonia, Albania etc., iar semnatarul acestor rânduri a avut norocul unui asemenea stagiu cu adresă la slava veche, atât de necesară înțelegerii primei faze scrise a limbii noastre, în Polonia; Stela Toma, în cadrul acordului cultural româno-german, a lucrat la noua variantă a dicționarului lui Tiktin, *Rumänisch-Deutsches Wörterbuch*; Maria (Hati) Iliescu a predat și a publicat mult în Germania și în Austria; Florica Dimitrescu a ținut cursuri de istorie a limbii române în Suedia, la Lund, la catedra excepționalului romanist și românist Alf Lombard, iar Alexandru Niculescu a profesat la Universitatea din Viena și, mai ales, la cea din Padova (Italia), unde, alături de romanistul Lorenzo Renzi, a creat o adevărată școală de românică, pepinieră de româniști pentru întreaga Italie, dar și pentru alte teritorii, cum este cel al Ungariei, apoi a lucrat la Udine și la Paris, la Sorbona IV.

Când mă aflu cam pe la jumătatea scrierii acestui volum, am primit un negândit sprijin în proiectul meu de a-i omagia pe colegii trecuți de 90 de ani de la una dintre excelențele mele foste studente, Iulia Deleanu, redactoare la revista lunară *Realitatea evreiască*, care, în numărul din mai 2019, p. 11, a scris un articol intitulat semnificativ *Ziua nonagenarului – o celebrare a vieții*, din care am aflat că președintele FCER, neobositul dr. Aurel Vainer, a instituit o *Zi a celebrării nonagenarului*, ceea ce mi-a dat nu numai o justificare, ci și un îndemn în plus, în sarcina pe care mi-o asumam deja, de a discuta asupra împrejurării că există și în specialitatea noastră, lingvistica, o „îmbătrânire activă”, pe care prof. Iorgu Iordan o numea, cu un termen elegant, „longevitate”, prin care-l înlocuia pe cel de „îmbătrânire”. Indiferent cum am numi această stare înaintată de vârstă, important este faptul că, personal, am

rămas la gândul că mai vechiul meu plan poate și, mai ales, merită să fie dus la bun sfârșit...

Dacă urmărim activitatea nonagenarilor noștri de ultimă generație, se poate observa că specialiștii citați mai sus s-au ilustrat în ramuri variate ale lingvisticii. Fiecare având preocupări teoretice sau practice distincte, și-a închinat întreaga viață unor ramuri diferite ale lingvisticii, dintre care cele mai importante sunt după cum urmează: Maria Ilescu – romanistică și latină, Paul Lăzărescu – dialectologie și filologie, P. Neiescu – fonetică și dialectologie, cu trimitere specială la dialectele din sudul Dunării, Florica Dimitrescu – istoria limbii române și lexicografie, Valeria Guțu Romalo – gramatică, cultivarea limbii române și romanistică, Alexandru Niculescu – individualitatea limbii române și romanistica, Grigore Brâncuș – cercetarea substratului limbii române, dialectologia și lexicografia, Stela Toma și Viorica Pamfil – limba veche românească și filologia, iar Fulvia Ciobanu s-a ocupat în special de formarea cuvintelor, de ortografie și de ortoepie. Fiecare și-a lăsat amprenta în domeniile alese, iar unii au fost deschizători de drumuri în cercetare: Valeria Guțu Romalo a fost printre primii lingviști români care au utilizat principii și procedee ale analizei structurale, Florica Dimitrescu a insistat asupra importanței cercetării diacronice a limbii, ca și a datării fenomenelor lingvistice, Stela Toma s-a dedicat editării operei lui Cantemir, Alexandru Niculescu a fost interesat în a reliefa specificul limbii noastre, iar Paul Lăzărescu a fost cel care a introdus în *Tratatul de dialectologie românească*, 1984, pentru prima dată la noi, graiurile din Basarabia, tratându-le împreună cu cele din Moldova.

Ca un fapt demn de semnalat trebuie menționat că, începând cu jumătatea secolului trecut, în cercetările de lingvistică s-au impus o serie de persoane de gen feminin care au lăsat posterității remarcabile contribuții, fapt mai mult decât rar înaintea. În țara noastră, în trecut nu au fost multe doamne care să fi elaborat lucrări științifice în lingvistică. Excepție notabilă au făcut regretatele noastre profesoare Lucia Djamo-Diaconiță, în aria sa de slavistică, și Tatiana Slama-Cazacu, care a cultivat o ramură absolut nouă a lingvisticii, psiholingvistica. De asemenea, trebuie amintită activitatea deosebită la redactarea *Dicționarului Academiei*, când marii noștri profesori, I. Iordan și Al. Rosetti, directo-

rul și directorul adjunct al noului Institut de Lingvistică, au avut curajul, în acel moment atât de puțin propice, de a angaja lingviști de seamă aflați pe atunci în restriște, precum T. Capidan, I. Șiadbei, D. Marmeliuc, ca și un număr ridicat de doamne cu abilități deosebite în redactarea seriei noi a *Dicționarului limbii române*, printre care Ana Canarache, Florica Ficșinescu, Gherghina Haneș, Georgeta Ianovici, Iulia Manoliu, Lia Pușcariu-Manoilescu, Rodica Roiu, Florența Sădeanu, care de care mai disponibilă în a transmite cunoștințele sale de lexicografie generației următoare; acestor doamne, eu personal și colegii mei le suntem profund îndatorați pentru că ne-au introdus în tainele elaborării unei opere lexicografice de proporții. Ceva mai târziu, la redactarea noului DLR, s-au remarcat pe atunci tinerele Luiza Seche, Monica Busuioc, Ileana Vulpescu, Lucreția Mareș, Anca Gherman, Valentina Hristea, Lidia Ionică, Zizi Ștefănescu Goangă, Aurelia Mihailovici, Ioana Nichita, Magda Popescu Marin, Florentina Zgraon, Ileana Zamfirescu, Zorela Creța, plus multe alte persoane de sex feminin de la alte sectoare ale Institutului: gramatică, romanistică, limbă veche, limbă literară, dialectologie, onomastică...

Acestă carte, fiind o primă încercare de omagiere a colegilor de generație, se prezintă ca o modestă lucrare de început, dar, deocamdată, este unică în felul ei, ceea ce nu înseamnă că, în viitor, nu vor urma și altele, similare. Acelea, însă, ar putea să nu fie doar un omagiu adus unor persoane unite prin preocupări și idealuri ci, de ce nu, să ambiționeze către alte scopuri ceva mai structurate. De pildă, se poate propune fie o examinare tipologică a faptelor de limbă, realizată de cei „antrenați” într-un anumit domeniu, fie o analiză a inovațiilor aduse între timp și a consecințelor lor posibile pe moment sau numai în viitor etc.; sectoarele de cercetare, azi, sunt multiple și există semne că se vor diversifica în continuare, iar doritori de a le studia și dintr-un spirit de solidarizare cu colegii de breaslă este mai mult ca sigur că se vor găsi...

Precizăm că, din motive lesne de înțeles, nu există în această carte o lucrare dedicată autoarei acesteia. Totuși, pentru a nu „lipsi” semnătura acestei cărți de la numărul total al celor zece nonagenari, se va insera un fragment dintr-un mai vechi articol scris de regretata noastră colegă și

prietenă de o viață, Matilda Caragiu Marioțeanu, pe care, măcar astfel, o readucem printre noi – deși mă simt jenată de anumite epitete neme-ritate...

Aș dori, acum, la final, să destăinui că această carte a fost concepută ca un fel de dialog, peste timp și spațiu, între zece prieteni din aceeași generație care au avut destinul să se nască și să trăiască – în ciuda a nu puține adversități – în aceeași limbă pe care au vrut – așa cum i-ai învățat neasemuiții lor profesori – să o slujească după puterile lor și, tot după puterile lor, să-i scoată în relief alte și alte fațete.

Aceasta a fost „datoria vieții noastre”, cum atât de bine a spus-o marele Vasile Pârvan.

Rămânem adânc îndatorați tuturor aceluia care au înțeles gândul nostru – în primul rând domnului director al Editurii Academiei Române, scriitorul D. R. Popescu – și l-au ajutat să se întrupeze în acest volum.

Oricum, nonagenarilor cărora li s-a închinat acest volum le urăm sănătate și, atât cât este posibil, putere de muncă pentru a mai adăuga, și acum, câte o pietricică la edificiul infinit al limbii române, liantul nostru dintotdeauna!

Florica Dimitrescu